

MEHMET ÂKİF'İN “LEYLA”SI

Tayfun Haykır

*Türkiye Büyük Millet Meclisinin
Açılışının 100. Yılı Vesilesiyle...*

“Âlemi karanlığıyla bürüyen gece”¹ kara gözlerinden midir, kara saçlarından mıdır yoksa kara bahtından mıdır bilinmez, Leyla'ya ad olmuş. Karanlıkların içinden süzülüp gelen bu büyüğü maşuka, her çağda kendine aşkından çıldıran; yolunu, izini hatta kendini kaybedip çöllere düşen bir Mecnun bulagelmiş. Leyla'nın şöhreti ve azameti ise Mecnun'un ona düşkünlüğü nispetinde yükselmiş. Bundan dolayı o, Arap şairlerinin kalemiyle can bulan “Benî Âmir kabilesinin kızı Leyla” olma vasfını yüzyıllar öncesinde aşmış ve Şark'ın en büyük sevda-feza makamına yükselmiş.

Birçok şair “aşkın karanlık gecesinde”² bülbül olup vahşi terennümlerde bulunmayı yeğlerken her dizesinde nevi şahsına münhasır bir âşık olma becerisini gösteren Fuzûlî ise Mecnun'dan daha büyük bir âşık olduğunu, yine Leyla'ya duyulan aşk ile derecelendirir ve şu beytiyle Mecnun'a “rakip” olur:

*Mende Mecnûn'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var,
Âşık-ı sâdik menem, Mecnûn'un ancak adı var.*

Fuzûlî'nin Türk şiirine getirdiği bu yeni imaj / soluk ile “Leyla” mazmunu, hiç durmadan şiirimizde farklı çağrışım değerlerine evrilecektir. Modern şiirimizde “Leyla”sı olan şairlerden biri de Mehmet Âkif'tir ve Mecnun'un hâl-i pür-melaline vâkıflardandır. Ancak onun Leyla'sı da Mecnun'u da geleneğinkinden çok farklı-

1 Leyl suresi, birinci ayetten.

2 Ahmet Haşim'in “Karanlık” başlıklı şiirinden.

dır. “Leyla” adlı şiiri, Millî Mücadele’ye canıgönülden hizmet etmek için Ankara’ya geldiğinde yazdığı şiirlerindedir. *Safahat*’ın *Gölgeler*’indeki bu onuncu şiir, Âkif’in Ankara’da / Anadolu’da yazdığı son şiir olma özelliğine de sahiptir. Büyük Millet Meclisi açılır açılmaz “Büyük Mücadele”ye omuz vermek için Nisan 1920’de Ankara’ya gelen Âkif, tam iki yıl sonra yine bir nisan günü “Leyla”yı kaleme alır.

Bursa’nın işgali üzerine “Bülbül”ü yazan, Sakarya Savaşı’nın zor günlerinde “Ruhum benim oldukça bu imanla beraber / Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler” diyen şair dostuna hitaben “Süleyman Nazif’e”yi yazan İstiklal Şairi; buhranın zirveye ulaştığı, birçoklarının “Millî Mücadele hüsrana uğramıştır, her ihtimali düşünüp Ankara’dan hicret etmek lazımdır. Büyük Millet Meclisini Kayseri’ye taşımak ise elzemdir!” dediği bir anda “Leyla”yı dizeleştirmiştir. Dolayısıyla “Leyla” şiiri, Âkif’in bu meseleye dair “son söz”ü olmuştur.

Âkif’in son sözünde sesini emanet ettiği söyleyiciye kulak verildiğinde “Leyla”nın anlam bakımından dört birimden oluştuğu fark edilecektir. Şiirin söyleyicisi, ilk olarak içinde bulunduğu “bunalma” hâlini coğrafyayla birlikte tasvir eder. Genelde İslam coğrafyası, özelde ise Türkiye’dir bu ızdırıp dolu coğrafya... Ardından gelen ikinci merhalede tüm bu mekâna ve insana sinen olumsuzlukların karşısına “umut” çıkarılır. Bu kutsi bir umuttur ve Hak tarafından “vadedilmiş”tir. Bunalma ve umut etme gibi iki zıt ruh hâlinden beslenen bir çatışmayla üçüncü kısmın bina edileceği zemin açılmak istenir. Bu kısımda söyleyici şiirin varlık sebebini açmaya başlar ve birçok anlam katmanıyla kuşatılmış olan “Leyla”sına getirir sözü. Leyla, etten kemikten değil; fikirden, histen yaratılmıştır ve maddi-manevi yaşama dair tüm ülkülerin zirvesidir. Bu yönüyle düşünüldüğünde “Leyla”, Müslüman-Türk’ün peşinden koştuğu “kızıl elma”dan başka bir şey olmasa gerektir. Son bölüm de bu kutlu atının yani Leyla’nın bir an önce gelmesi için semaya yükselen bir yakarış hüviyetindedir.

Âkif’in Millî Mücadele bağlamında kaleme aldığı son şiirinde, şiirin söyleyicisini bir “bunalma” hâli içerisinde konuşturmasının sebebi nedir? Bu sorunun zihinleri meşgul etmek için Âkif tarafından kasten şiire yerleştirildiğini düşünmek gerekir. Yaşanan siyasi, içtimai ve askerî tıkanma hâlinde ümitsizliğe düşmemek için direnmek ve Allah’a yakarmak... Yeri delip içine girmek karşısında yerin katılığıyla gökten imdat beklerken göğün yüksekliğiyle karşılaşmak, bunalmanın ve gerilimin ifadesidir ki bu hâl içerisinde ümidi temsil eden bir “Leyla” vardır, “bâlâdan inmesi” iştihakla beklenen Leyla...

Âkif'in Leyla'sı genelde İslam âleminin, özelde ise bu âlemin hadimi olan Türk milletinin istiklalini ve ardından gelmesi umulan "müreffeh hayatı" remz etmektedir. Bu Leyla'yı bekleyen Mecnun ise tüm Müslümanlardır. Ancak Mecnun'un bir evladı vardır ki Âkif, en çok onun derdiyle hislenmektedir; o evlâdın adı, Türk milletidir. Şair bu hissiyatını şöyle mısralaştırırken Türk'ün hâlini de sezdirme gayretindedir:

*Gel ey Leylâ, gel ey candan yakın cânan, uzaklaşma!
Senin derdinle canlardan geçen Mecnun'la uğraşma!
Düşün: bîcârenîn en kahraman, en gürbüz evlâdı,
Kimin uğrunda kurbandır ki, doğrandıkça doğrandı?*

Bitmez bir gecenin karanlığında beklemek Şark'a türlü kâbuslar yaşatırken milletimiz binlerce sönmüş ocak, milyonlarca öksüz, dul ve canından vazgeçen yiğitleriyle en ağır bedelleri ödemekte, imtihanların en ağırıyla sınanmaktadır ve bu hâl, Mecnunluğun sınırlar zorlayan hâlidir. Âkif; "Leyla" şiirinden yaklaşık bir yıl önce yazdığı "İstiklal Marşı"na "Korkma!" diyerek başlıyordu fakat bulunduğu ruh hâli, iman noktasında değişmeyle birlikte yaşanan olumsuzluklardan dolayı "Leyla" şiirinde "Bunaldım!" derecesine gerilemiştir. Her iki metnin söyleyicisinin ses tonuna kulak verildiğinde ilkinde güven verici, telkin edici; ikincisinde ise yakarış tonunda bir söyleyişin olduğu fark edilecektir çünkü ilk şiir, mücadelenin başlangıcında; ikincisi ise mücadele azminin sarsılmaya başladığı bir anda yazılmıştır. Milletimizin ödediği bedeller İstiklal Marşımızda, "Hilal'e helal edilecek haklarımızken bu şiirde, gelmesi hâlinde Leyla'ya helal edilecek bir vaattir. "Vaat" kelimesinin anlamsal derinliği özellikle burada çok şey ifade etmektedir çünkü mücadele çıkmaz bir sokağa doğru ilerlemektedir ve artan buhrandan dolayı yeise yani ümitsizliğe kapılmak Âkif'i en çok tedirgin eden iman sarsılmasıdır:

*Helâl olsun o kurbanlar, o kanlar, tek sen ey Leylâ,
Görün bir kerrecik, ye's etmeden Mecnûn'u istîlâ.*

Milletimize ödemesi gereken boyun borcu, Leyla'nın omuzlarından aşağı sarkmaktadır. Buna karşın Âkif; onun gelmesi uğrunda şafakları, sadık gün doğumlarını yoluna ışık olsun diye serer. Alemleri, kubbeleri çeyiz olarak takdim eder ve "kayıplardaki ideal günler" in gelmesi için Mevla'ya yakararak şiirini, "son söz"ünü bitirir. Âkif, "Leyla"ya hâlele geleceğinden kaynaklı bu bunalımlı bekleme hâlini "dimağındaki hafıza ile değil, gözündeki hafıza ile"³ görüp bu şiiriyle ölümsüzleştirmeyi başarmış bir şairdir. Çok yüksek iki aşkı, "din ve vatan aşkını" Leyla ve Mecnun'a yüklediği

3 Bu ifade, Mithat Cemal'e aittir.

özgün ifadelerle bir imge hâline getirmesi ise bu şiiri “manzum hikâye” seviyesinden kurtaran ve sadece büyük şairlere nasip olan üstün bir duyuş tarzının somutlaşmasıdır, sanat eseri hâlinde vücut bulmasıdır.

* * *

Bundan tam bir asır önce, yine ölü dalların filizlenmeye başladığı bir nisan ayında dünyanın egemen ve medeni(!) güçlerine karşı boyun eğmeyen bir millet, Anadolu bozkırlarında var olma mücadelesi veriyordu. Kaynağını ve gücünü “hâkimiyet-i milliye”den alan vatanseverler, birer birer yurdun dört tarafından gelip yeni başkentte Büyük Millet Meclisini kurdular. Milletten sinesinde çıkardığı ve damarlarında asil kan deveren eden bu aziz vatan evlatlarından biriydi Âkif. İstanbul’dan ayrılırken yanına aldığı tek servetiye *Sırat-ı Müstakim*’in klişeydi. Büyük kısmını yürüyerek geldiği on dört günlük Ankara yolunda kim bilir kaç kere avucu içine alıp sıktı o klişeyi, bir an önce Ankara’da olmak için... 24 Nisan 1920’deyse Ankara’dadır; Büyük Millet Meclisinin ikinci gününün üçüncü celsesine yetişebilmiştir. Mithat Cemal’in dediğine göre hayatında olmadığı kadar nikbindir o günlerde. Ancak bu mücadele azmi ve iyimserlik, 1922 yılının Nisan’ında bunalımlı bir tıkanmaya uğrar. Böylesi bir ruh hâline bürünmesinin sebebi, Büyük Millet Meclisinin Ankara’dan taşınmasının gündeme getirilmesidir. “Leyla” şiiri Âkif’in bu duygularla yazdığı son sözüdür; bu ihtimali kabul etmeyişi ve umutla Mevla’ya yakarışdır. Bu bağlamda denilebilir ki “Âkif’in Leyla”sı milletine arzu ettiği müreffeh hayatı yaşatacak olan millî hâkimiyet ve onun tecelli ettiği “Millet Meclisi”dir.

Kut’lu Meclisin yüzüncü yaşı kutlu olsun!